

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РОМАНЕНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 657.244.1:339.72 (043.3)

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ОПЕРАЦІЙ З АКРЕДИТИВАМИ В СИСТЕМІ
МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Чижевська Людмила Віталіївна,
Житомирський державний
технологічний університет,
професор кафедри обліку і аудиту

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Кулик Вікторія Анатоліївна,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і
аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Шара Євгенія Юріївна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
доцент кафедри обліку та оподаткування

Захист відбудеться «27» вересня 2018 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська 103, конференц-зала (2 поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська 103.

Автореферат розісланий «27» серпня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д.е.н., проф.

О.А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Акредитивна форма розрахунків тривалий час успішно застосовується в різних країнах світу, оскільки захищає обидві сторони угоди від ризиків непостачання та несплати. В Україні ця форма протягом останніх років була менш популярна через малу практику та зменшення обсягів експорту-імпорту товарів. Проте певна активізація на зовнішньоторговельному ринку України протягом 2016-2017 рр. (обсяг операцій з експорту товарів зріс на 18,98 %, а обсяг імпорту товарів – на 26,39 %) ¹ призводить до того, що все більше юридичних осіб, що працюють з іноземними контрагентами, використовують дану схему розрахунків. Так, відповідно до звіту «Rethinking Trade and Finance 2017», представленого Міжнародною торговою палатою (ICC) ², на основі даних SWIFT середня вартість акредитиву в 2016 р. становила 463000 дол. США, що на 32% більше, ніж в 2015 р.

В умовах значного впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на розвиток сучасних економічних відносин змінюються і підходи до організації діяльності та співробітництва між суб'єктами господарювання, особливо це проявляється в сфері міжнародних розрахунків. Прагнення учасників зовнішньоекономічної діяльності до скорочення витрат та підвищення надійності виконання укладених договорів зумовлює необхідність внесення змін у вже традиційні форми розрахунків.

Проблемні питання організації міжнародних розрахунків досліджували С.Я. Боринець, С.М. Бровков, А.М. Мороз, Л.М. Красавіна, Д.М. Озель, О.І. Рогач, А.П. Румянцев, М.І. Савлук, А.С. Філіпенко. Вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних і організаційно-практичних засад бухгалтерського обліку та контролю таких розрахунків, здійснено в працях таких вітчизняних вчених: М.Т. Білухи, О.С. Височана, Ю.А. Вериги, С.Ф. Голова, В.П. Завгороднього, А.М. Кузьмінського, О.М. Петрука, В.В. Скоробогатової, Є.Ю. Шари. Методичні питання проблем облікового відображення та контролю розрахунків з використанням електронної форми все частіше стають об'єктом наукових досліджень, зокрема розглянуті в працях І.М. Вигівської, В.А. Кулик, С.Ф. Легенчука, О.В. Мельниченка, А.Ю. Семенець, А.В. Янчева.

Не дивлячись на значні напрацювання в сфері бухгалтерського обліку та контролю міжнародних розрахунків, необхідним є врахування останніх тенденцій розвитку економічних відносин, в тому числі електронних технологій, які вносять корективи в організацію процесу розрахунків. Це і обумовлює актуальність обраної теми дисертації, яка спрямована на розробку теоретико-методичних та організаційних положень бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами при здійсненні міжнародних розрахунків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основний зміст наукової роботи становлять результати досліджень, які проводились

---

¹ Географічна структура експорту-імпорту товарів. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

² Rethinking Trade and Finance 2017. URL: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/06/2017-rethinking-trade-finance.pdf>

відповідно до планів науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету, зокрема, у межах науково-дослідної теми: «Розвиток теоретико-методичних засад облікового відображення операцій з міжнародних розрахунків та виконання договірних зобов'язань з ними для забезпечення оптимізації джерел фінансування підприємства» (номер державної реєстрації 0112U006054), в межах якої автором удосконалено теоретико-методичні положення бухгалтерського обліку операцій з акредитивами в міжнародних розрахунках.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами.

Реалізація мети вимагає постановки і вирішення таких завдань:

- ідентифікувати акредитив як об'єкт розрахункової політики в системі міжнародних розрахунків суб'єктів господарювання в умовах глобалізації ринку фінансових послуг та визначити його особливості як об'єкта обліку і контролю;

- сформулювати класифікацію акредитивів, що забезпечить формування релевантної інформації про дану форму розрахунків в бухгалтерському обліку та для контрольних цілей;

- розкрити особливості валютного контролю у суб'єктів господарювання при здійсненні операцій з акредитивами з метою окреслення найбільш ризикових ділянок та визначення впливу на організацію обліку;

- визначити особливості організації обліку операцій з акредитивами та обґрунтувати елементи облікової політики за даними операціями;

- проаналізувати методичне забезпечення бухгалтерського обліку операцій з акредитивами на відповідність сучасним їх видам та розширенню операцій з ними;

- сформулювати систему управлінської звітності за операціями з акредитивами;

- описати організацію внутрішнього аудиту як форми контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків;

- розвинути методичне забезпечення внутрішнього аудиту як форми контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків.

Об'єктом дослідження є операції з акредитивами як форми міжнародних розрахунків суб'єктів господарювання в системі бухгалтерського обліку та контролю.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних положень бухгалтерського обліку та аудиту як форми контролю операцій з акредитивами.

Методи дослідження. В процесі дослідження було використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Під час вивчення теоретичних положень та сучасного стану бухгалтерського обліку операцій з акредитивами застосовувалися методи теоретичного узагальнення, конкретизації, групування, порівняння, аналізу і синтезу, спостереження.

Удосконалення організаційних положень бухгалтерського обліку операцій з акредитивами здійснювалося шляхом використання методів індукції та дедукції, групування, теоретичного узагальнення. При описанні бухгалтерського обліку та формування звітності в частині операцій з акредитивами використано методи наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу й синтезу, групування та моделювання. Для визначення рівня задоволення інформаційних потреб в частині операцій з акредитивами проведено опитування управлінського персоналу підприємств Житомирської та Вінницької областей. Методи аналогії, абстрагування, аналізу, синтезу використовувалися для розробки системи контролю операцій з акредитивами. Для наочного представлення результатів дослідження застосовувалися табличний і графічний прийоми.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографії, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем обліку та контролю операцій з акредитивами); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн, що регулюють здійснення міжнародних розрахунків); дані фінансової звітності підприємств; статистичні джерела; довідкові та інформаційні видання професійних організацій, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій з удосконалення організації і методики бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків суб'єктів господарювання. Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну та особистий внесок автора, є:

удосконалено:

– методику облікового відображення операцій з акредитивами, яка враховує їх види, найбільш притаманні міжнародним розрахункам, способи їх виконання (шляхом неогоцізації) та етапи (відкриття, виконання акредитиву, надходження активів, проведення розрахунків з банками), що забезпечує оперативне отримання інформації для ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю;

– систему електронної управлінської звітності підприємств (УЗ-А-1 «Відомість відкриття акредитивів з іноземними контрагентами»; УЗ-А-2 «Звіт про стан розрахунків акредитивами з іноземними контрагентами»; УЗ-А-3 «Аналітична відомість грошових коштів») в частині операцій з акредитивами, впровадження якої забезпечило задоволення запитів імпортера та експортера щодо здійснення розрахунків та якісне складання Приміток до річної фінансової звітності;

– організаційне забезпечення внутрішнього аудиту шляхом ідентифікації зон ризику (пов'язані з використанням електронного акредитиву, з фінансуванням, із контрагентами або банками в низькоподаткових юрисдикціях, з відображенням розрахунків за акредитивом в бухгалтерському обліку) розрахунків акредитивами, що сприяє ефективності проведення перевірки;

дістало подальший розвиток:

– ідентифікація елементів системи міжнародних розрахунків (об'єкт, предмет, суб'єкт, завдання, функції, нормативне забезпечення) та акредитиву як

об'єкта обліку та контролю зокрема, що дозволило обґрунтувати доцільність його застосування, тим самим забезпечивши прийняття управлінських рішень з метою мінімізації ризиків міжнародних розрахунків;

– характеристика акредитивів як однієї з форм міжнародних розрахунків з низьким ступенем ризику з визначенням класифікаційних ознак (за формою; за наявністю валютного покриття; за можливістю зміни; за додатковими зобов'язаннями іншого банку; за наявністю інших бенефіціарів; за видом зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів), які можуть бути покладені в основу організації та методики бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами;

– визначення особливостей (строки розрахунків за експортно-імпортними операціями; обов'язковий продаж валютної виручки; встановлення мита) здійснення валютного контролю, що є основними при організації міжнародних розрахунків та можуть бути покладені в основу організації облікового відображення таких операцій на підприємствах України;

– змістовне наповнення розрахункової політики підприємства з виокремленням елементів облікової політики за операціями з акредитивами (обов'язки працівників за операціями з акредитивами; субрахунки/аналітичні рахунки, первинні документи, форми управлінської звітності за операціями з акредитивами, порядок інвентаризації розрахунків акредитивами; методика обліку операцій з акредитивами, порядок обліку комісійної винагороди при виконанні акредитиву шляхом негоціації), що забезпечило повноту формування інформації за акредитивами за різними їх видами;

– методичне забезпечення внутрішнього аудиту операцій з акредитивами, яке охоплює визначення його послідовності, документування та звітування, аудиторські процедури з виявлення ризиків розрахунків з використанням електронного акредитиву, в частині оцінки ризиків розрахунків акредитивами та особливостей їх використання в низькоподаткових юрисдикціях.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції, одержані автором за результатами дослідження, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані в ході відображення операцій з акредитивами при здійсненні міжнародних розрахунків та їх контролю, та в ході викладання циклу економічних дисциплін вищими навчальними закладами, зокрема:

на рівні суб'єктів господарювання:

– рекомендації щодо організації системи управлінської звітності за операціями з акредитивами (ПрАТ «Вінницький завод «Маяк», довідка № 83/1 від 23.11.2017 р.);

– пропозиції щодо формування облікової політики за операціями з акредитивами (Виробничий підрозділ служби приміських пасажирських перевезень «Моторвагонне депо Христинівка» регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця», довідка № РПЧ-6/44 від 26.01.2018 р.);

– організаційні розробки, пов'язані з впровадження карти ризиків при здійсненні міжнародних розрахунків із використанням акредитивів (ПП «Аудиторська компанія «Престиж», довідка № 4/1 від 17.04.2018 р.);

на рівні закладів вищої освіти:

– пропозиції з розвитку теоретичних та методичних аспектів бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків застосовано при розробці навчальних робочих програм і методичних вказівок з навчальних дисциплін «Фінансовий облік 1,2», «Облік зовнішньоекономічної діяльності» (Вінницький фінансово-економічний університет, довідка № 89 від 19.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Внесок здобувача у публікації, написані у співавторстві, визначено окремо в списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені у дисертації, доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 6 міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [8-13].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 4,58 друк. арк. (особисто автора – 3,83 друк. арк.), з яких 7 статей у наукових виданнях (з них 2 – у виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз; 5 – у наукових фахових виданнях України), загальним обсягом 3,23 друк. арк. (особисто автора – 2,52 друк. арк.); 6 тез доповідей і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій загальним обсягом 0,83 друк. арк. (особисто автора – 0,79 друк. арк.); 1 стаття – у іншому науковому виданні загальним обсягом 0,52 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації становить 170 сторінок друкованого тексту, у тому числі 22 таблиці на 16 сторінках і 22 рисунка на 13 сторінках. Список використаних джерел містить 185 найменувань на 19 сторінках. У дисертації вміщено 7 додатків на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, характер їх апробації, наведено інформацію про структуру дисертації.

У першому розділі «**Економічна сутність та ідентифікація акредитивів в системі міжнародних розрахунків та бухгалтерського обліку**» охарактеризовано поняття та місце акредитивів в системі міжнародних розрахунків суб'єктів господарювання, визначені особливості валютного контролю в частині операцій з акредитивами та охарактеризовано акредитив як об'єкт бухгалтерського обліку.

З метою дотримання єдності у використанні термінологічного апарату розглянуто сутність понять «розрахунки» та «міжнародні розрахунки», що, в свою чергу, дозволило конкретизувати елементи системи міжнародних розрахунків підприємства (об'єкт, предмет, суб'єкт, завдання, функції, нормативне забезпечення) та ідентифікувати в ній акредитиви. Це дає змогу організаційно структурувати взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища. Результатом функціонування цього механізму є надходження інформації відповідно до системи пріоритетних інтересів підприємства, мінімізація витрат на використання форм міжнародних розрахунків. Обґрунтування доцільності вибору акредитиву здійснювалося на основі визначення його особливостей як об'єкта обліку: визначеність формою, місцезнаходження, власна вартість, адресність, причинність, вартість об'єкта.

Застосування акредитивів при розрахунках в зовнішній торгівлі зумовлено тим, що це один з основних інструментів, який має суттєво нижчі ризики порівняно з іншими формами міжнародних розрахунків. Проте неприйнятність з боку українських банків умов обслуговування акредитивів, встановлених зарубіжними банками, наявність суперечностей між національними та міжнародними законодавчими актами є стримуючими факторами більш широкого їх розповсюдження.

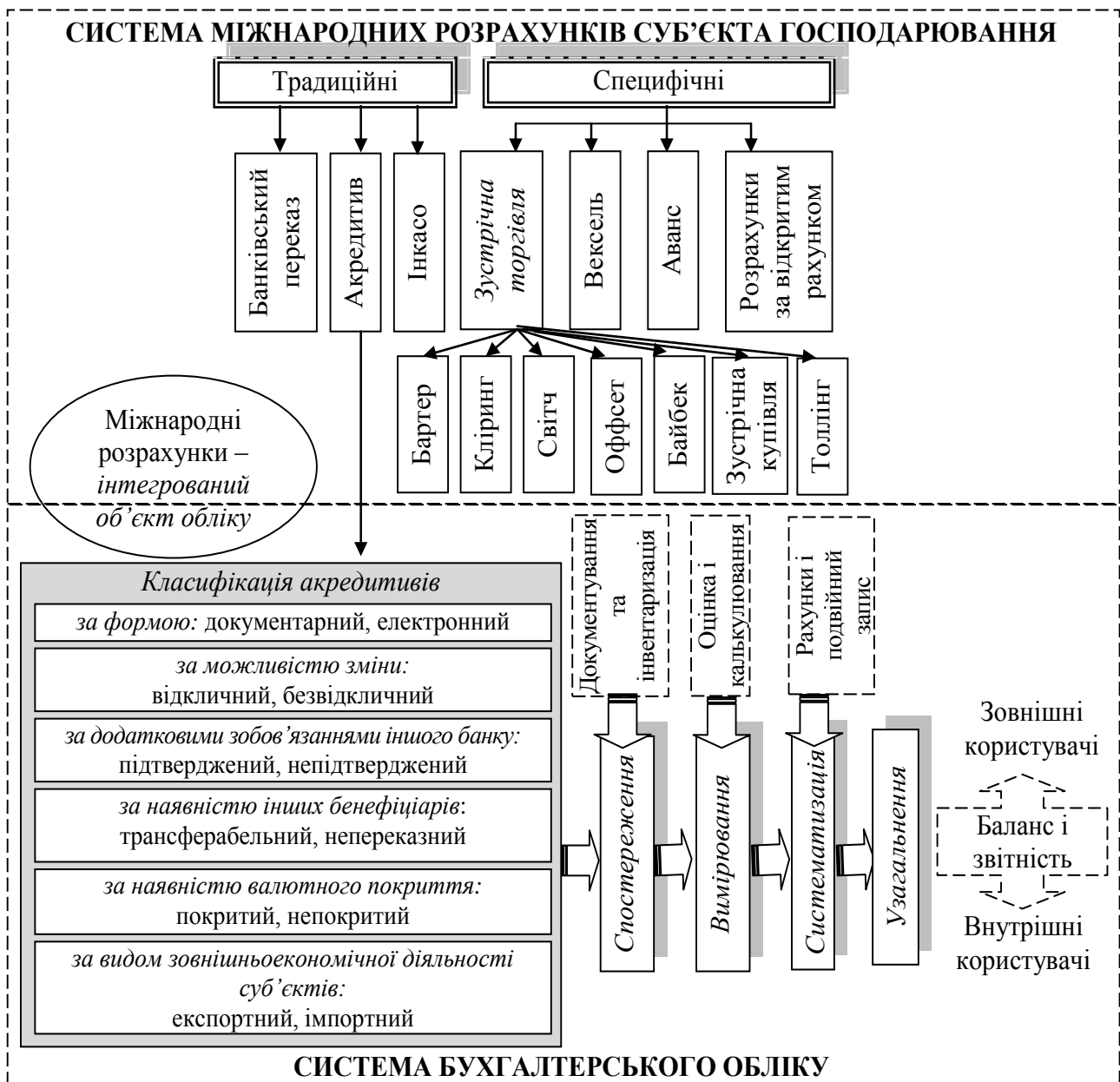
На сучасному етапі міжнародні розрахунки є об'єктом державного регулювання, яке здійснюється за кількома напрямками. Держава впливає на систему розрахунків, оскільки нерідко сама бере в них участь; законодавчо регламентує, періодично вводячи певні валютні обмеження, створюючи органи валютного контролю; впливає на розрахунки через систему міжнародних організацій.

Встановлено, що основними факторами, які впливають на реалізацію принципів міжнародних розрахунків, є питання, пов'язані із функціонуванням валютного ринку. Лібералізація валютного регулювання, яка проявляється, зокрема, в послабленні валютного контролю для ряду операцій, які передбачали обов'язкове використання акредитивної форми розрахунків за зовнішньоекономічними договорами, не може не вплинути на облікове відображення таких операцій. Аналіз нормативного законодавства дозволив визначити особливості валютного контролю міжнародних розрахунків (строки розрахунків за експортно-імпортними операціями, обов'язковий продаж валютної виручки; встановлення мита) та описати його вплив на організацію обліку таких операцій.

З метою визначення місця акредитивів в системі об'єктів бухгалтерського обліку встановлено, що акредитив має подвійний характер: з однієї сторони – це документ, що засвідчує права особи, на ім'я якого він виданий, отримати в кредитній установі зазначену в акредитиві суму; з іншої – це форма розрахунків і вид банківського рахунку, за яким здійснюються безготівкові розрахунки. Досліджуючи праці науковців в сфері теорії бухгалтерського обліку та подвійну природу акредитиву, охарактеризовано останній як складову частину інтегрованого об'єкта бухгалтерського обліку – міжнародних розрахунків (рис. 1).

Для оцінки організації бухгалтерського обліку і контролю операцій з акредитивами, а також розробки напрямів їх розвитку та удосконалення визначені особливості на кожному етапі процесу бухгалтерського обліку та обґрунтовані завдання обліку таких операцій.

Рис. 1. Місце міжнародних розрахунків підприємства в системі бухгалтерського обліку

Класифікація міжнародних розрахунків підприємства в цілому та акредитивів, зокрема, є необхідним компонентом розробки методики відображення операцій з акредитивами в бухгалтерському обліку, та слугує підґрунтям формування достовірної та повної облікової інформації, необхідної для використання управлінським персоналом.

Обґрунтовано ознаки, які мають вирішальний вплив на облік та контроль операцій з акредитивами, зокрема: за формою (документарний, електронний); за наявністю валютного покриття (покритий, непокритий); за можливістю зміни (відкличний, безвідкличний); за додатковими зобов'язаннями іншого банку

(підтверджений, непідтверджений); за наявністю інших бенефіціарів (трансферабельний, неперказний); за видом зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів (експортний, імпортовий). Наведені позиції сприяють удосконаленню облікового відображення розрахунків із застосуванням міжнародних акредитивів в напрямі оптимізації інформаційного забезпечення щодо витрат, понесених при їх використанні, контролі умов їх залучення та своєчасного виконання зобов'язань. Застосування усіх наведених класифікаційних ознак акредитивів сприяє відображенню наслідків використання будь-якого із наведених видів, та дозволить отримати інформацію про статті витрат, понесених при їх використанні та проконтролювати умови їх залучення та своєчасного виконання зобов'язань.

У другому розділі «**Організація та методика бухгалтерського обліку операцій з акредитивами**» наведено основні положення облікової політики за операціями з акредитивами, запропоновано удосконалення обліку операцій з акредитивами при здійсненні міжнародних розрахунків та формування управлінської звітності за ними.

При виборі форм розрахунків в зовнішньоекономічній діяльності велике значення відіграє розрахункова політика підприємства. У сфері її інтересів знаходяться, такі питання, як оцінка альтернативних можливостей використання форм міжнародних розрахунків в діяльності підприємства, відповідальність осіб за даний вид операцій, аналіз та контроль за вчасним погашенням зобов'язань за акредитивною формою розрахунків. Необхідність розробки розрахункової політики підтверджується даними про наявність значного обсягу простроченої заборгованості. В роботі доведено, що частина питань розрахункової політики впливає на відповідні складові облікової політики: організаційної (закріплення обов'язків працівників щодо ведення обліку та здійснення внутрішнього аудиту операцій з акредитивами); технічної (визначення субрахунків/аналітичних рахунків для обліку операцій з акредитивами; розробка первинних документів та форм управлінської звітності; встановлення порядку інвентаризації розрахунків акредитивами); методичної (визначення методики обліку операцій з акредитивами за кожним його видом; встановлення порядку віднесення та відображення в обліку комісійної винагороди при виконанні акредитиву шляхом угоди). Встановлення чітких методик бухгалтерського обліку шляхом врегулювання положень облікової політики забезпечує єдність підходів до формування інформації в умовах різноманітності форм розрахунків, тим самим сприяючи ефективному управлінню зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

Використання акредитивів як ефективної форми міжнародних розрахунків здійснюються вже протягом тривалого часу, проте це не усуває суперечливих питань щодо їх облікового відображення, пов'язаних, в першу чергу, з необхідністю встановлення контрольованості ресурсів при здійсненні операцій з акредитивами. Зокрема, це стосується: 1) необхідності розмежування коштів, які вільно використовуються в обігу підприємства та щодо яких є обмеження в доступі; 2) відображення товарів, що відвантажені, але через об'єктивні причини ще не можуть бути оприбутковані; 3) деталізації

процедури виконання покритого акредитиву залежно від того, де депонуються кошти – у банку-емітенті чи виконуючому банку. Крім того, при активному використанні акредитивної форми розрахунків бухгалтеру доцільно розробити відповідні рівні аналітичного обліку для різних об'єктів обліку, які виникають в ході даних розрахунків, з метою забезпечення необхідних розрізів інформації, підготовка якої необхідна для задоволення управлінських потреб.

З метою вирішення даних питань запропоновано порядок облікового відображення розрахунків з використанням акредитивів, враховуючи їх види (табл. 1). З цією метою обґрунтовано доцільність застосування субрахунків: 1) для відвантажених, але не оприбуткованих запасів – 287 «Товари в дорозі», 200 «Виробничі запаси в дорозі»; 2) для операції з безвідкличним акредитивом – 370 «Розрахунки по безвідкличному акредитиву»; 3) для відображення банківського повідомлення про здійснення платежу за умови депонування коштів у банку-емітенті – 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті». Крім того, внесені пропозиції щодо організації аналітичного обліку розрахунків з постачальниками, виданих банківських кредитів, грошових документів.

Таблиця 1

Запропонований підхід до облікового відображення міжнародних розрахунків з використанням акредитивів в Україні*

Види акредитиву	Імпортний акредитив**	Експортний акредитив**
1	2	3
1. Відкриття акредитиву		
ПБДЕ(Ц)***	Д 314 К 312	Д 06 (від банку-емітенту) К –
ПВДЕ(Ц)	Д 370 К 312	Д 06 (від банку-емітенту) К –
Т****	аналогічно як ПБДЕ(Ц) та ПВДЕ(Ц)	Д 06 (від банку-емітенту) К – Д 06 (від підтверджуючого банку) К –
Н	Д 06 (від банку-емітенту) К – Д 05 (постачальнику) К –	–
2. Виконання акредитиву		
2.1. Отримання банківського повідомлення про здійснення платежу		
ПБДЕ	Д 332 / акредитиви К 314	Д 362 К 701, 702
ПВДЕ	Д 332 / акредитиви К 370	Д 901, 902 К 26, 28
ПБДЦ	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 314	Д 312 К 362 Д – К 06 (від банку-емітенту)
ПВДЦ	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 370	
Н	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 502, 602	
ПБ(В)ТЕ(Ц)	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 502, 602 / підтверджуючий банк	Д – К 06 (від банку-емітенту) Д – К 06 (від підтверджуючого банку) Д 362 К 701, 702 Д 901, 902 К 26, 28 Д 312 К 362
2.2. Надходження документів		
2.2.1. Акцепт документів		
П(Н)Б(В)Д(Т)Е(Ц)	Д 287, 200 К 632/ розрахунки за акцептованими документами	–
ПБ(В)ДЕ	Д 632/ розрахунки за акцептованими документами К 332 / акредитиви	

Продовження таблиці 1

1	2	3
Н(Т)	Д 632/ розрахунки за акцептованими документами К 632/ розрахунки за неакцептованими документами	
ПБ(В)ДЦ		
2.2.2. Виявлення покупцем відхилень від умов акредитиву		
2.2.2.1. Відображення виробничих запасів, матеріалів		
П(Н)Б(В)Д(Т)Е(Ц)	Д 023 К –	-
2.2.2.2. Виставлення претензії постачальнику		
- за умови відмови банку у відновленні суми коштів акредитиву на рахунку покупця		
П(Н)Б(В)Д(Т)Е(Ц)	Д 374 К 632/ розрахунки за неакцептованими документами	-*****
- за умови погодження банку у відновленні суми коштів акредитиву на поточному рахунку		
ПБДЕ(Ц)	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 314 (сторно)	Д 312 К 362 (сторно)
ПВДЕ(Ц)	Д 632/ розрахунки за неакцептованими документами К 370 (сторно)	Д 312 К 362 (сторно)
3. Надходження товарів (запасів)		
П(Н)Б(В)Д(Т)Е(Ц)	Д 281, 201-209 К 287, 200	-
4. Проведення розрахунків з банком		
Н	Д 502, 602 К 314	-
Т	Д 502, 602 / підтверджуючий банк К 314	-

Примітка. * З метою спрощення представлення наведеного порядку обліку в таблиці не наведено операцій щодо виникнення курсових різниць, які обов'язково повинні відображатися за правилом «монетарних/немонетарних» статей.

** Наведені операції для контрагентів, які ведуть облік відповідно до вимог українського законодавства та не є одночасно суб'єктами однієї і тієї ж операції.

*** Умовні позначення: П – покритий, Н – непокритий, Б – безвідкличний, В – відкличний, Т – підтверджений, Д – непідтверджений, Е – акредитив, відкритий у банку-емітенті, Ц – акредитив, відкритий у виконуючому банку.

**** Підтверджений акредитив розглядається у випадку відмови оплати банком-емітентом, за умови погодження оплати банком-емітентом його облікове відображення аналогічне до непідтвердженого акредитиву.

***** Операції з коригування доходу відображатимуться тільки за умови повернення товару

На основі дослідження шахрайств з використанням електронних та трансферабельних акредитивів розроблено підходи до організації їх аналітичного обліку. Зокрема, запропоновано відкривати такі рівні аналітики: 1) вид акредитиву; 2) назва бенефіціару; 3) строки виконання; 4) незалежна інспекція (тільки для трансферабельного). Виділення останнього рівня обумовлено особливостями виконання даного виду акредитиву та рекомендаціями більшості банків, які пропонують своїм клієнтам-імпортерам замовляти незалежну інспекцію, за результатами якої надається сертифікат до банку-емітенту та виконуючого банку разом з іншими документами.

Все більше банків надають своїм клієнтам можливість виконання акредитивів шляхом неогоціації. Облік здійснення розрахунків таким акредитивом передбачає відображення додаткових операцій: виплата винагороди неогоціуючому банку, переуступка права вимоги платежу за акредитивом. На основі дослідження особливостей виконання акредитивів шляхом неогоціації запропоновано порядок їх облікового відображення в частині узагальнення основних операцій з переуступки права вимоги платежу та витрат, які поніс в ході даної операції бенефіціар.

Наведені пропозиції щодо удосконалення обліку операцій з акредитивами необхідно підприємству зафіксувати в обліковій політиці за умови використання ним акредитивної форми розрахунків.

Враховуючи інформаційні потреби управлінського персоналу (на основі проведеного опитування 22 підприємств Житомирської та Вінницької областей) різних форм власності та різних організаційно-правових форм, вставлено недостатній рівень інформативності фінансової звітності в частині операцій з акредитивами (про це заявили 72,7 % опитуваних). Для вирішення даного питання запропоновано етапи організації системи управлінської звітності щодо операцій з акредитивами (організаційний, методичний, контрольньо-адаптаційний), а також наведено підетапи до кожного з них. Дотримання даного підходу при організації системи управлінської звітності за досліджуваними операціями дозволить відображати їх за необхідними для управління розрізами, тим самим сприяючи зростанню корисності такої інформації для керівництва та управлінського персоналу підприємства.

Ґрунтуючись на наведеному підході до організації системи управлінської звітності за операціями з акредитивами, розроблено форми такої звітності відповідно до визначених завдань. Зокрема, обґрунтовано доцільність формування електронних форм звітності УЗ-А-1 «Відомість відкриття акредитивів з іноземними контрагентами» (з деталізацією інформації щодо умов акредитивів, їх видів, встановлених проблем); УЗ-А-2 «Звіт про стан розрахунків акредитивами з іноземними контрагентами» (в розрізі загальної інформації про акредитиви, зобов'язань за договором та їх погашення акредитивами, причин незарахування); УЗ-А-3 «Аналітична відомість грошових коштів» (в розрізі видів акредитивів для оцінки ступеня їх ліквідності). Остання форма управлінської звітності представляє собою удосконалений витяг з Приміток до річної фінансової звітності. Проте враховуючи необхідність її подання на вимогу користувача для оцінки ліквідності підприємства, запропоновано представляти її як окрему форму.

Формування наведеної системи управлінської звітності здійснюється в електронному форматі на підставі узагальнення банківської інформації та внутрішньої інформації з комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку, що не ускладнює роботу облікового персоналу.

Впровадження наведених форм електронної управлінської звітності забезпечить вирішення таких питань, як доцільність обрання акредитивної форми розрахунків в ході співпраці з зарубіжними контрагентами, обґрунтування основних умов акредитиву, встановлення проблем в розрахунках акредитивами, стан розрахунків акредитивами та здійснення оцінки ліквідності підприємства.

У третьому розділі **«Внутрішній аудит як форма контролю операцій з акредитивами»** розкрито особливості і напрями удосконалення організаційних та методичних положень внутрішнього аудиту операцій з акредитивами.

Не зважаючи на те, що акредитиви є однією з найменш ризикових форм міжнародних розрахунків, їх використання все одно пов'язано з певним ступенем ризику. Для оцінку ризиків розрахунків акредитивами та надання рекомендацій щодо їх усунення або мінімізації призначений внутрішній контроль та аудит як його форма.

Аналіз основних аспектів операцій з акредитивами дозволив сформувавши карту ризиків при здійсненні міжнародних розрахунків з використанням акредитивів, яка включає: ризики, пов'язані з використанням електронного акредитиву; ризики, пов'язані з використанням акредитиву з фінансуванням; ризики, пов'язані з контрагентами або банками в низькоподаткових юрисдикціях; ризики відображення операцій з акредитивами в бухгалтерському обліку.

Відповідно до сформованої карти ризиків розрахунків акредитивами запропоновано перелік завдань внутрішнього аудиту щодо кожного виду ризиків (таблиця 2).

Таблиця 2

Завдання внутрішнього аудиту ризиків розрахунків акредитивами

Ризики	Завдання внутрішнього аудиту
Пов'язані з використанням електронного акредитиву	Встановлення існування ризику несанкціонованого використання ЕЦП. Встановлення валідності ЕЦП контрагента. Встановлення ймовірності ризику несанкціонованого доступу до розпорядження акредитивним рахунком
Пов'язані з використанням акредитиву з фінансуванням	Перевірка контрагента на внесення до санкційного списку підприємств, з якими заборонена торгівельна та розрахункова діяльність
Пов'язані з контрагентами або банками в низькоподаткових юрисдикціях	Встановлення ризику співпраці з ненадійним контрагентом. Встановлення ризику бути втягнутими в схему з відмиванням коштів
Пов'язані з відображенням операцій з акредитивами в бухгалтерському обліку	Встановлення правильності аналітичного обліку операцій з трансферабельним та електронним акредитивами. Встановлення правильності обліку операцій з імпорними та експортними акредитивами. Перевірка дотримання вимог чинного законодавства при відображенні курсових різниць за операціями з акредитивами. Встановлення правильності відображення інформації про акредитиви у звітності підприємства

Запропоновані завдання покликані забезпечити ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту щодо виявлення ризиків розрахунків акредитивами та надання рекомендацій щодо їх усунення. З метою легітимізації на підприємстві сформованих пропозицій розроблено Положення про управління ризиками розрахунків акредитивами, в якому відображено основні завдання та вимоги, що висуваються до служби внутрішнього аудиту з метою забезпечення управлінського персоналу своєчасною та об'єктивною інформацією про можливі ризики розрахунків акредитивами з конкретним контрагентом.

Для забезпечення якісної та ефективної роботи служби внутрішнього аудиту щодо виявлення зазначених ризиків, запропоновано етапи внутрішнього аудиту операцій з акредитивами на предмет оцінки виявлення ризиків (рис. 2).

Ризик-орієнтований підхід в організації внутрішнього аудиту операцій з акредитивами передбачає, що служба внутрішнього аудиту проводить

фактично перевірку системи управління ризиками розрахунків акредитивами. Враховуючи цю особливість, виділено чотири групи аудиторських процедур, що використовуються внутрішніми аудиторами для досягнення поставлених цілей: 1) за видами отримання аудиторських доказів; 2) за видами ризиків; 3) за етапами управління ризиками; 4) за етапами проведення аудиту. Виділені групи аудиторських процедур дозволяють забезпечити якість проведення внутрішнього аудиту операцій з акредитивами, враховуючи специфіку як самого об'єкта перевірки, так і складність поставлених завдань.

Рис. 2. Етапи проведення внутрішнього аудиту операцій з акредитивами

Для збору аудиторської інформації про ймовірні ризики розрахунків акредитивами запропоновано форми анкет, в яких аудитори фіксують інформацію про виявлені відхилення та порушення: «Оцінка факторів ризиків, пов'язаних з використанням електронного акредитиву», «Оцінка факторів ризиків, пов'язаних з використанням акредитиву з фінансуванням», «Оцінка факторів ризиків, пов'язаних з контрагентами або банками в низькоподаткових юрисдикціях», «Оцінка факторів ризиків відображення операцій з акредитивами в бухгалтерському обліку та звітності підприємства». Запропоновані форми анкет містять запитання до відповідальних осіб або осіб, що володіють такою інформацією, та бальну оцінку отриманої відповіді.

Для ефективної презентації результатів роботи внутрішнього аудитора в частині оцінки ризиків розрахунків акредитивами запропоновано складові звіту внутрішнього аудитора, які забезпечують розкриття інформації про

відповідальність внутрішніх аудиторів, сферу та цілі проведеної перевірки, методичні підходи до проведення аудиту, критерії та опис обсягу аудиту, результати та рекомендації за результатами перевірки внутрішнього аудиту операцій з акредитивами.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційного та методичного забезпечення обліку та контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків. Основні висновки, що підтверджують результати проведеного дослідження, полягають у такому:

1. На основі наукового підходу до побудови систем виділено ознаки системи міжнародних розрахунків підприємства. Конкретизовано елементи системи міжнародних розрахунків підприємства (об'єкт, предмет, суб'єкт, завдання, функції, нормативне забезпечення) та місце акредитиву в ній з розкриттям її особливостей як об'єкта бухгалтерського обліку (визначеність формою, місцезнаходження, власна вартість, адресність, причинність, вартість об'єкта). Це, в свою чергу, дозволило систематизувати усі елементи в єдину систему, що сприятиме вибору форми розрахунків, забезпечить надходження необхідних для організації процесу розрахунків ресурсів та інформації відповідно до системи пріоритетних інтересів підприємства, мінімізацію витрат на використання форм міжнародних розрахунків.

2. З метою удосконалення облікового відображення операцій з міжнародними акредитивами та організації їх контролю необхідним є врахування положень валютного контролю. Проведений аналіз нормативних документів та оцінка діючої практики валютного регулювання засвідчили послаблення валютного контролю для ряду операцій, зокрема в частині обов'язкового використання акредитивної форми розрахунків за зовнішньоекономічними договорами зі значною загальною вартістю. Проте наявні валютні обмеження продовжують здійснювати вплив на організацію обліку операцій з акредитивами. З цією метою визначено принципи організації безготівкових розрахунків з використанням акредитивів, особливості валютного контролю міжнародних розрахунків (строки розрахунків за експортно-імпортними операціями, обов'язковий продаж валютної виручки; встановлення мита) та описано його вплив на організацію облікового відображення таких операцій.

3. Визначено теоретичні засади обліку міжнародних розрахунків та акредитивів, зокрема: уточнено зміст та послідовність етапів процесу бухгалтерського обліку, обґрунтовано їх вплив на міжнародні розрахунки; узагальнено класифікацію акредитивів (за ознаками: форма; наявність валютного покриття; можливість зміни; додаткові зобов'язання іншого банку; наявність інших бенефіціарів; вид зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів). Наведені позиції сприяють удосконаленню облікового відображення операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків в напрямі оптимізації

інформаційного забезпечення щодо витрат, понесених при їх використанні, контролі умов їх залучення та своєчасного виконання зобов'язань.

4. З метою сприяння єдності дій персоналу підприємства і забезпеченні оперативності прийняття управлінських рішень при здійсненні розрахунків міжнародними акредитивами доведена необхідність розробки політики господарювання, яка інтегрувала б у собі напрями здійснення розрахункової, облікової, договірної, податкової, дивідендної та інших політик, що здійснюються на підприємстві. Через складові (організаційну, технічну та методичну) відображено взаємозв'язок між розрахунковою та обліковою політиками підприємства в частині міжнародних розрахунків у формі акредитиву та визначено склад елементів облікової політики, які потребують свого розкриття в розпорядчому документі за умови здійснення підприємством зовнішньоекономічної діяльності.

5. Враховуючи тенденції розвитку розрахунків акредитивами в системі міжнародних розрахунків, найбільш поширені їх види, запропоновано напрями удосконалення їх облікового відображення. Обґрунтовано необхідність відкриття нових субрахунків 370 «Розрахунки по безвідкличному акредитиву», 287 «Товари в дорозі», 200 «Виробничі запаси в дорозі», а також використання субрахунків 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті» для відображення банківського повідомлення про здійснення платежу за умови депонування коштів у банку-емітенті. Здійснені пропозиції щодо організації аналітичного обліку операцій з електронним та трансферабельним акредитивами за такими розрізами: назва бенефіціара, строки виконання, незалежна інспекція (тільки для останнього виду). На основі дослідження особливостей виконання акредитивів шляхом неоголошеної угоди запропоновано порядок їх облікового відображення в частині узагальнення основних операцій з переуступки права вимоги платежу та витрат, які поніс в ході даної операції бенефіціар.

6. З метою підвищення корисності інформації для керівництва та управлінського персоналу підприємства в частині міжнародних розрахунків розкрито організацію системи електронної управлінської звітності щодо операцій з акредитивами, зокрема, в розрізі етапів (організаційний, методичний, контрольно-адаптаційний) встановлено перелік питань, що підлягає вирішенню, та їх специфіка відносно операцій з акредитивами. Враховуючи окреслені організаційні особливості та виявлені інформаційні запити, розроблено форми електронної управлінської звітності. Використання запропонованих форм звітності на практиці забезпечує здійснення контролю за процесом розрахунків та отримання інформації про ефективність обрання форм розрахунків в ході співпраці з іноземними контрагентами.

7. Ідентифікація та аналіз потенційних ризиків для імпортера та експортера дозволили виділити зони ризику при здійсненні міжнародних розрахунків акредитивами, а саме ризики: пов'язані з використанням електронного акредитиву; пов'язані з використанням непокритого акредитиву; пов'язані з контрагентами або банками в низькоподаткових юрисдикціях; відображення операцій з акредитивами в бухгалтерському обліку. Виділені групи ризиків

найповніше охоплюють внутрішні та зовнішні ризики, пов'язані із використанням акредитивних розрахунків в зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Відповідно до сформованої карти ризиків розрахунків акредитивами запропоновано перелік завдань внутрішнього аудиту щодо кожного виду ризиків та розроблено послідовність аудиторської перевірки, що дозволяє охопити всі етапи внутрішнього аудиту та забезпечити його ефективність. Розроблена послідовність аудиторської перевірки є адаптивною і може бути застосована на підприємствах різного розміру та з різними видами діяльності.

8. З метою збору аудиторської інформації про ймовірні ризики розрахунків акредитивами запропоновано форми анкет, в яких аудитори фіксують інформацію про виявлені відхилення та порушення з розкриттям інформації в таких розрізах: запитання до відповідальних осіб (осіб, що володіють такою інформацією), бальна оцінка отриманої відповіді. Запропоновані форми анкет забезпечують не лише збір необхідної інформації, але і використовуються як аудиторська документація, що дозволяє підтвердити факт виконання аудиторської перевірки. З метою організації ефективної презентації результатів роботи внутрішнього аудитора в частині оцінки ризиків акредитивних розрахунків запропоновано складові звіту внутрішнього аудитора, що дозволяє забезпечити якісне представлення інформації про результати оцінки ризиків акредитивних розрахунків. Складові звіту внутрішнього аудитора розроблені таким чином, щоб забезпечити логічне, повне та доцільне розкриття інформації про саму аудиторську перевірку, її результати та рекомендації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Романенко С.В. Облікове відображення розрахунків з використанням акредитивної форми // Бізнес Інформ. 2016. № 7. С. 125-130 (включено до: Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Open Academic Journals Index, InfoBase Index, WorldCat, Research Bible (Японія) (0,49 друк. арк.).

2. Романенко С.В. Управлінська звітність за операціями з акредитивами: організаційний аспект // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнародний збірник наук. праць. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2017. Вип. 2 (37). С. 79-82 (включено до: Index Copernicus, Google Scholar, DOAJ, WorldCat, BASE, Ulrich's Periodical Directory, RePec.) (0,28 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Зеленіна О.О., Романенко С.В. Внутрішній контроль операцій за міжнародними розрахунками підприємств: організаційно-методичний аспект // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки. Хмельницький: ХНУ, 2013. № 4. Т. 1. С. 92-99 (загальний обсяг 0,86 друк. арк., особисто автору належить 0,43 друк. арк.: розкрито особливості організації внутрішнього контролю за міжнародними розрахунками підприємств).

4. Романенко С.В. Використання акредитиву як однієї з форм міжнародних розрахунків підприємств: обліково-аналітичний аспект // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Житомир: ЖДТУ, 2012. № 4 (62). С. 206-208 (0,30 друк. арк.)

5. Романенко С.В. Ретроспективний аналіз наукової літератури за напрямом «міжнародні розрахунки» // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнародний збірник наук. праць. 2012. Випуск 3(24). С. 432-437 (0,39 друк. арк.).

6. Романенко С.В. Розрахункова політика як засіб реалізації операцій за міжнародними розрахунками підприємства у формі акредитивів // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір (збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. В.С. Кравців. Львів, 2014. Вип. 1 (105). С. 504-510 (0,43 друк. арк.)

7. Чижевська Л.В., Зеленіна О.О., Романенко С.В. Ідентифікація форм міжнародних розрахунків в системі бухгалтерського обліку // Вісник економічної науки України. 2014. № 1 (25). С. 135-139 (загальний обсяг 0,48 друк. арк., особисто автору належить 0,2 друк. арк.: уточнено зміст та послідовність етапів процесу бухгалтерського обліку, визначено їх вплив на міжнародні розрахунки).

Матеріали конференцій:

8. Зеленіна О.О., Романенко С.В. Склад правопорушень та відповідальність за їх допущення при здійсненні міжнародних розрахунків: обліково-податковий аспект // Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління: тези виступів XII Міжнар. наук. конф. (м. Житомир, 24-25 жовтня 2013 р.). Житомир: ЖДТУ, 2013. С. 101-102 (загальний обсяг 0,14 друк. арк., особисто автору належить 0,1 друк. арк.: розкрито правопорушення при здійсненні міжнародних розрахунків).

9. Романенко С.В. Внутрішній аудит акредитивних розрахунків // Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 25 листопада 2016 р.). Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2016. С. 209-210 (0,14 друк. арк.).

10. Романенко С.В. Міжнародні розрахунки як складова фінансової діяльності підприємства: обліковий аспект // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю: тези виступів XI Міжнар. наук. конф. (м. Житомир, 18-20 жовтня 2012 р.). Житомир: ЖДТУ, 2012. С. 218-220 (0,16 друк. арк.).

11. Романенко С.В. Міжнародні розрахунки: управлінський аспект інформаційного забезпечення контролю // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (м. Дніпропетровськ, 16-17 січня 2013 р.). Дніпропетровськ: ІМА-Прес, 2013. С. 229–231 (0,17 друк. арк.).

12. Романенко С.В. Особливості акредитиву, що виконується шляхом неоголошеної угоди: обліковий аспект // Розвиток бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту у XXI-му столітті: тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 6-7 листопада 2015 р.). Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2015. С. 273-274 (0,12 друк. арк.).

13. Романенко С.В. Проблемні питання облікового відображення розрахунків з використанням акредитивної форми // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (м. Житомир, 10-12 травня 2016 р.). Житомир: ЖДТУ, 2016. Т. II. С. 57 (0,1 друк. арк.).

Інші публікації:

14. Романенко С.В. Отчетность как информационное обеспечение контроля операций по международным расчетам: управленческий аспект // Финансово образование и научные исследования в высших учебных заведениях в Бельгии – стратегия «Европа 2020»: Научно-методическая конференция. (гр. Свищов, 9-10.11.2012 г.). 2012. С. 231-240 (0,52 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Романенко С.В. Облік і контроль операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2018.

Робота присвячена обґрунтуванню теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку та контролю операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків.

Конкретизовано елементи системи міжнародних розрахунків підприємства та місце акредитивної форми розрахунків у ній. Визначено особливості валютного контролю міжнародних розрахунків та описано його вплив на організаційні особливості облікового відображення таких операцій. Уточнено зміст та послідовність етапів процесу бухгалтерського обліку, обґрунтовано їх вплив на міжнародні розрахунки; узагальнено класифікацію акредитивів. Запропоновано напрями удосконалення облікового відображення операцій з акредитивами в системі міжнародних розрахунків. Розроблено електронну управлінську звітність за операціями з акредитивами. Описано організацію контролю операцій з акредитивами в частині внутрішнього аудиту. Розроблено методичне забезпечення контролю операцій з акредитивами в частині внутрішнього аудиту.

Ключові слова: міжнародні розрахунки, акредитиви, електронний акредитив, трансферабельний акредитив, неоголошена угода, ризики розрахунків акредитивами

АННОТАЦИЯ

Романенко С.В. Учет и контроль операций с аккредитивами в системе международных расчетов субъектов хозяйствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2018.

Работа посвящена обоснованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по совершенствованию организации и методики бухгалтерского учета и контроля операций с аккредитивами.

Конкретизировано элементы системы международных расчетов предприятия и место аккредитивной формы расчетов в ней. Определены особенности валютного контроля международных расчетов и описано его влияние на организационные особенности учетного отражения таких операций. Уточнено содержание и последовательность этапов процесса бухгалтерского учета, обосновано их влияние на международные расчеты; обобщенно классификацию аккредитивов. Предложены направления совершенствования учетного отражения операций с аккредитивами в системе международных расчетов. Разработана электронная управленческую отчетность по операциям с аккредитивами. Описано организацию контроля операций с аккредитивами в части внутреннего аудита. Разработано методическое обеспечение контроля операций с аккредитивами в части внутреннего аудита.

Ключевые слова: международные расчеты, аккредитивы, электронный аккредитив, трансферабельный аккредитив, негоциация, риски расчетов аккредитивами.

ABSTRACT

Romanenko S.V. Accounting for and control of transactions with letters of credit in the system of international settlements of business entities. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences, speciality 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2018.

The paper is devoted to the substantiation of theoretical principles as well as to the development of practical recommendations for improving the organization and methodology of accounting for and control of transactions with letters of credit in the system of international settlements. The object of the study is transactions with letters of credit as a form of international settlements of business entities in the system of accounting and control. The subject of the study is a set of theoretical, organizational and methodological principles of accounting and control of transactions with letters of credit.

The elements of the system of international settlements of the enterprise as well as the place of the letter of credit in it with the disclosure of its features as an object of accounting (definition by form, location, own cost, targeting, causality, value of the object) have been specified. This allowed to systematize all elements into a single system, which will facilitate the structuring of the interaction of the enterprise with the subjects of the external environment. The result of the functioning of this mechanism is the inflow of the resources as well as information required for the organization of the process of settlements in accordance with the system of priority of the enterprise's interests, minimization of expenses for the use of forms of international settlements.

With the aim of improving the accounting reflection of transactions with international letters of credit, the principles of the organization of cashless settlements using letters of credit as well as peculiarities of foreign exchange control of international settlements (terms of settlements for export and import operations, compulsory sale of currency revenues, establishment of custom's duty), and its impact on the organization of accounting reflection of such transactions have been defined.

The content and sequence of stages of the accounting process have been specified, their influence on international settlements has been substantiated. The classification of letters of credit has been generalized (by features: form; presence of currency coverage; possibility of change; additional obligations of another bank; availability of other beneficiaries; type of foreign economic activity of entities). The presented statements contribute to the improvement of the accounting reflection of transactions with letters of credit in the system of international settlements in the direction of optimizing information support regarding the costs incurred in their use, monitoring the conditions for their attraction and timely fulfillment of obligations.

The necessity of development of a policy management which would integrate into itself directions of realization of settlement, accounting, contractual, tax, dividend and other policies carried out at the enterprise has been proved. Due to the components (organizational, technical and methodical), the relationship between the payment and accounting policies of the enterprise in the part of international settlements in the form of a letter of credit has been shown as well as the composition of the accounting policy elements has been determined.

The expediency of using sub-accounts has been substantiated: 1) for shipped but not reflected inventories – 287 «Goods in transit», 200 «Inventories in transit»; 2) for transaction with an irrevocable letter of credit – 370 «Settlements on irrevocable letter of credit»; 3) to reflect the bank notice of payment in condition when the funds are deposited with the issuing bank – 331 «Cash documents in national currency» and 332 «Cash documents in foreign currency». Suggestions concerning the organization of analytical accounting for transactions with electronic and transferable letters of credit have been made by following directions: 1) the name of the beneficiary, 2) terms of execution, 3) independent inspection (only for the last type). The procedure of accounting reflection of execution of letters of credit by negotiation has been suggested in the part of generalization of basic transactions on assignment of the right of payment claim and expenses incurred by the beneficiary during this transaction.

The organization of the system of electronic management reporting concerning the transactions with letters of credit by stages (organizational, methodical, control and adaptive) has been disclosed. The forms of electronic management reporting have been developed. The use of the suggested reporting forms in practice ensures control over the settlement process as well as obtains information on the effectiveness of the selection of settlement forms in the course of cooperation with foreign counterparties.

Identification and analysis of potential risks for the importer and exporter allowed to define risk areas for the international settlements with letters of credit, namely the risks associated with the use of electronic letters of credit; related to the

use of an uncovered letters of credit; related to counterparties or banks in low tax jurisdictions; reflection of transactions with letters of credit in accounting. Defined risk groups most fully cover internal and external risks associated with the use of settlements with letters of credit in foreign economic activity of enterprises. In accordance with the formed risk map of letters of credit, a list of internal audit tasks for each type of risk has been suggested as well as a sequence of audit has been developed that allows all stages of the internal audit to be covered and to ensure its effectiveness. The developed sequence of the audit is adaptive and can be applied at enterprises of different sizes and different types of activities.

For the purpose of collecting audit information about probable risks of letters of credit settlements, forms of questionnaires have been suggested in which auditors record information about detected deviations and violations with the disclosure of information in the following sections: a question to the responsible people (people which have such information), the score assessment of the received answer. The components of the internal auditor' report have been suggested, which allows providing high-quality presentation of information about the results of risk assessment of settlements with letters of credit.

Key words: international settlements, letters of credit, electronic letter of credit, transferable letter of credit, negotiation, risks of letters of credit settlement.

Підписано до друку 16.08.2018 р. Формат 60x90 1/16

Папір друкарський. Друк офсетний

Гарнітура Time New Roman. Ум. друк. арк. 0,9

Тираж 120. Зам. № 57

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора

у Житомирському державному технологічному університеті

10005, Україна, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103,

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

ЖТ №08 від 26.03.2004 р.